THE IMPACT OF ASSET-LIABILITY MATURITY MISMATCH ON BANK LIQUIDITY IN ISLAMIC FINANCING

ISLOMIY MOLIYALASHTIRISHDA AKTIV VA MAJBURIYATLAR MUDDATLARI NOMUTANOSIBLIGINING BANK LIKVIDLIGIGA TA'SIRI

ВЛИЯНИЕ НЕСООТВЕТСТВИЯ СРОКОВ ПО АКТИВАМ И ОБЯЗАТЕЛЬСТВАМ НА ЛИКВИДНОСТЬ БАНКА В ИСЛАМСКОМ ФИНАНСИРОВАНИИ

Ixtiyor Ruzimov Baxtiyorovich
Assistant Lecturer, Department of Accounting and Auditing Karshi State Technical University, Uzbekistan.
DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.24051515

Abstract. This thesis examines how mismatched asset inflows and liability outflows affect Islamic bank liquidity. Regulatory and research evidence is combined with an illustrative cash-flow model. With aggregate inflows and outflows unchanged, delayed receipts and earlier withdrawals generate a UZS 15 billion shortfall against an initial buffer of UZS 25 billion. These conditional results support monitoring maturity gaps and setting liquidity buffers according to stress scenarios.

Keywords: Islamic financing, maturity mismatch, bank liquidity, cash flow, liquidity buffer, stress testing.

Annotatsiya. Tezisda islomiy moliyalashtirishda aktivlardan tushum va majburiyatlar bo'yicha to'lov muddatlari nomutanosibligining bank likvidligiga ta'siri o'rganiladi. Normativ va ilmiy manbalar tahlili shartli pul oqimlari modeli bilan to'ldiriladi. Jami kirim va chiqim o'zgarmaganda tushumning kechikishi hamda mablag'ning oldinroq qaytarilishi 25 mlrd so'mlik boshlang'ich zaxira sharoitida 15 mlrd so'mlik taqchillik keltirib chiqaradi. Natija shartli hisob bo'lib, muddatlar bo'yicha monitoring va stressga mos bufer zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: islomiy moliyalashtirish, muddatlar nomutanosibligi, bank likvidligi, pul oqimi, likvidlik buferi, stress-sinov.

Аннотация. Рассматривается влияние несовпадения сроков поступлений по активам и выплат по обязательствам на ликвидность исламского банка. Анализ нормативных и научных источников дополнен условной моделью денежных потоков. При неизменных совокупных поступлениях и выплатах сдвиг их сроков вызывает дефицит 15 млрд сумов при начальном резерве 25 млрд сумов. Расчёт является иллюстративным и показывает необходимость мониторинга временных разрывов и формирования буфера с учётом стресса.

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

Ключевые слова: исламское финансирование, несоответствие сроков, банковская ликвидность, денежный поток, буфер ликвидности, стресс-тестирование.

Kirish

Bank aktivlarining umumiy qiymati majburiyatlarni qoplashga yetishi mumkin, ammo zarur sanada naqd mablag‘ bo‘lmasligi to‘lovni qiyinlashtiradi. O‘zbekiston Markaziy bankining 2709-son nizomi likvidlikni o‘z vaqtida to‘lovlarni bajarish imkoniyati bilan bog‘laydi. Uning 2026-yil iyuldagi tahriri islomiy bank faoliyatini amalga oshiruvchi banklarni ham qamrab oladi [1]. Shu sababli likvidlikni boshqarishda aktivlar sifati bilan birga pul tushadigan va chiqadigan vaqtni hisobga olish zarur.

Islomiy moliyalashtirishda uzoq muddatli ijara yoki savdo bitimi qisqa muddatli resurslar hisobidan moliyalashtirilishi mumkin. IFSB-12 shartnomaviy muddatlar nomutanosibligini kuzatish, resurslar konsentratsiyasini baholash va favqulodda moliyalashtirishni rejalashtirishni tavsiya etadi [2]. Moliyalashtirishning islomiy tuzilishi ushbu vazifalarni bekor qilmaydi.

Hussain va hammualliflar yetti mamlakatdagi islomiy banklar bo‘yicha natijalar turlicha ekanini, likvidlikka bank hajmi, aktivlar sifati va boshqa omillar ta’sir qilishini ko‘rsatgan [3]. Farooq va Zaheer esa Pokistondagi 2008-yilgi vahima davrida islomiy filiallarda omonatlar chiqishi nisbatan kamroq bo‘lganini aniqlagan [4]. Bunday natijani barcha bank va davrlarga ko‘chirish mumkin emas. Mazkur tezisning maqsadi — pul oqimlari vaqtining o‘zgarishi likvidlik taqchilligini qanday yuzaga keltirishini aniqlashtirish.

Metodologiya

Tadqiqot 2026-yil 30-oktabr holatida tekshirilgan milliy hujjatlar, xalqaro standartlar va ilmiy ishlarning qiyosiy tahliliga asoslanadi. IFSB-12dagi muddatlar bo‘yicha pul oqimlarini guruhlash yondashuvi [2] hamda GN-6dagi likvidlik ko‘rsatkichlari [5] uslubiy tayanch sifatida olindi. Shartnomaviy jadvalda majburiyatning eng erta bajarilish sanasi hisobga olinadi; xulq-atvor prognozida esa mijozlarning kutilayotgan harakati uchun alohida farazlar qo‘llanadi. Ushbu ikki jadval bir-birini almashtirmaydi.

Hisoblash uchun beshta muddat oralig‘iga ajratilgan sun’iy pul oqimlari olindi. Jadval to‘liq bank balansi emas; u tanlangan portfelning prognozidir. Har ikki ssenariyda jami kirim va chiqim 120 mlrd so‘mdan, boshlang‘ich likvid zaxira 25 mlrd so‘m deb belgilandi. Zaxira kirimlarda qayta hisobga olinmadi. Foyda stavkasi, aktiv narxi, valyuta kursi va umumiy zarar o‘zgarmaydi; faqat oqimlar vaqti siljiydi. Ma’lumotlar haqiqiy bank statistikasi emas.

Tahlil va natijalar

Aktivning yakuniy muddati uning barcha tushumlari shu sanada kelishini anglatmaydi: murobaha to‘lovlari va ijara tushumlari davriy bo‘lishi mumkin. Sheriklik loyihasining foydasi esa natijaga bog‘liq. Jobst va Solé islomiy banklarda shartnoma xususiyatlari risklarning iqtisodiy mazmunini o‘zgartirishini ta’kidlaydi [6]. Shu sababli tahlilda balans qiymatlari o‘rniga to‘lov jadvallari olinadi, hali tasdiqlanmagan foyda kafolatlangan kirim deb hisoblanmaydi.

Har bir oraliq uchun sof pul oqimi va zaxira hisobga olingan qoldiq quyidagicha aniqlanadi:

$$G = I - O; \quad Q = B + C$$

Bu yerda I va O — tegishli oraliqdagi pul kirimi va chiqimi; G — ularning farqi; C — dastlabki oraliqdan joriy oraliqqacha G qiymatlari yig‘indisi; B — boshlang‘ich foydalanish mumkin bo‘lgan zaxira; Q — oraliq yakunidagi qoldiq. Manfiy Q qo‘shimcha moliyalashtirish ehtiyojini bildiradi. Ushbu soddalashtirilgan hisob yangi resurs jalb qilinishi va zaxira qiymati o‘zgarishini nazarda tutmaydi.

Stressda 8–30 kun ichida kutilgan 10 mlrd so‘m tushum 31–90 kun oralig‘iga kechikadi. Shuningdek, shartnoma bo‘yicha muddatidan oldin qaytarib olish mumkin bo‘lgan 10 mlrd so‘mlik

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

mablag‘ kutilgan >365 kun oralig‘idan dastlabki ikki oraliqqa 5 mlrd so‘mdan ko‘chadi. Bu xulq-atvor farazidir; shartnomada bunday huquq bo‘lmasa, tegishli siljish qo‘llanmaydi. Jami summalar saqlanadi, lekin qisqa muddatli chiqimlar tezlashadi.

1-jadval. Pul oqimlari va zaxira hisobga olingan qoldiq

Barcha summalar mlrd so‘mda; B = 25. Raqamlar shartli.

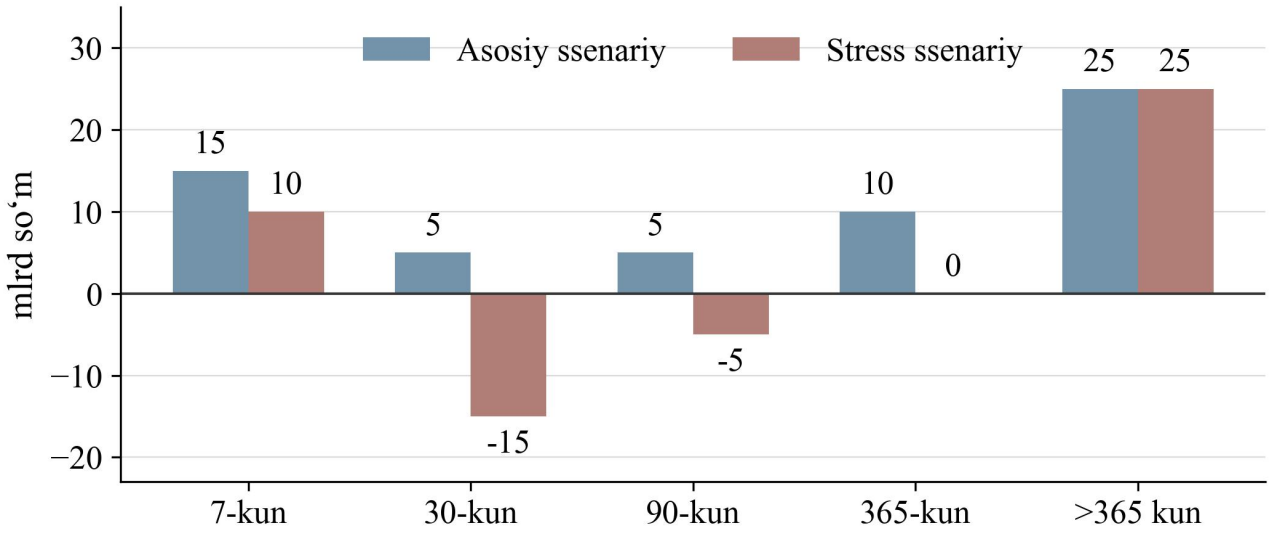
Davr	Kirim asosiy	Chiqim asosiy	Kirim stress	Chiqim stress	Qoldiq asosiy	Qoldiq stress
0–7 kun	10	20	10	25	15	10
8–30 kun	15	25	5	30	5	**-15**
31–90 kun	25	25	35	25	5	**-5**
91–365 kun	30	25	30	25	10	0
>365 kun	40	25	40	15	25	25
Jami	120	120	120	120	—	—

Manba: muallif hisob-kitobi; uslubiy asos — [2], [5].

Asosiy ssenariyda dastlabki 30 kunlik kirim 25, chiqim 45 mlrd so‘m bo‘lib, zaxiradan keyingi qoldiq 5 mlrd so‘mni tashkil etadi. Stressda shu davr kirimi 15, chiqimi 55 mlrd so‘mga aylanadi va qoldiq −15 mlrd so‘mga tushadi. Har bir vaqt siljishi 30 kunlik qoldiqni 10 mlrd so‘mga, ularning birgalikdagi ta’siri 20 mlrd so‘mga kamaytiradi. Demak, jami summalar tengligiga qaramay vaqt bo‘yicha to‘lov qobiliyati buzilishi mumkin.

Stressdagi eng katta kumulyativ sof chiqim 40 mlrd so‘mga teng. Model doirasida barcha oraliq yakunlarida manfiy qoldiq bo‘lmasligi uchun 25 mlrd so‘mlik zaxiraga yana 15 mlrd so‘m kerak. Bu miqdor normativ minimum yoki haqiqiy bank uchun tavsiya emas. Oraliq ichidagi kunlik taqsimot berilmagani sababli taqchillikning aniq boshlanish kuni aniqlanmaydi. Qoldiqning keyinchalik tiklanishi oldingi davrdagi to‘lov ehtiyojini o‘z vaqtida qoplamaydi.

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

1-rasm. Muddat oraliqlari yakunidagi likvidlik qoldig‘i
Manba: muallifning shartli hisob-kitobi.

Muddatlar jadvali LCR va NSFR bilan birga qo‘llanadi. GN-6da LCR shariatga muvofiq yuqori sifatli likvid aktivlarni 30 kunlik stressdagi sof chiqimga solishtiradi; kirimlarni tan olish chiqimlarning 75% miqdori bilan cheklanadi. NSFR esa mavjud barqaror resurslar bilan talab etiladigan barqaror moliyalashtirishni qiyoslaydi [5]. Bu ko‘rsatkichlar muddatlar kesimidagi pul oqimi tahlilini almashtirmaydi. Jadvaldan rasmiy LCR yoki NSFR avtomatik hisoblanmaydi: tegishli toifalar, chegirmalar va milliy koeffitsiyentlar qo‘llanishi kerak [1].

Muhokama

Nomutanosiblikni boshqarish barcha aktiv va majburiyatlarning yakuniy muddatini aynan tenglashtirishni talab qilmaydi. Amaliy vazifa — kutilayotgan tushumlar, qaytarib olish ehtimoli va mavjud likvid aktivlar bilan har bir muhim davrdagi ehtiyojni qoplash. Bazel qo‘mitasining LQY10 tavsiyalari likvidlik buferini bankning muddat tafovuti, faoliyat tarkibi va stress natijalariga bog‘lashni nazarda tutadi [7]. Bank ichki limitlari qisqa muddatli manfiy kumulyativ oqim hamda yirik resurs manbalariga qaramlikni aks ettirishi lozim.

Islomiy moliyalashtirishda buferning balansda mavjudligi bilan undan tez foydalanish imkoniyati birga tekshiriladi. Barcha sukuklar avtomatik ravishda yuqori likvidli aktiv hisoblanmaydi; tegishli sifat, bozor va foydalanish mezonlari bajarilishi kerak [5]. Favqulodda reja ham moliyalashtirish manbasi, jalb qilish vaqti va mos ta’minot mavjudligiga tayanadi. IFSBning GN-7 hujjati so‘nggi instansiya likvidlik yordami uchun shariatga muvofiq vositalar hamda ta’minotga e’tibor qaratadi [8]. Uning mavjudligi va mahalliy foydalanish shartlari alohida tasdiqlanadi.

Investitsiyaviy hisoblar uchun model shartnomadagi foyda va zarar taqsimoti hamda qaytarish huquqlariga tayanishi kerak. Muzoraba mablag‘lari bo‘yicha chiqimni baholashda investorga haqiqatan qaytariladigan summa aniqlanadi; asosiy summani qat’iy kafolatlangan deb qabul qilish to‘g‘ri emas [2], [6]. Shu bois joriy hisoblar, muddatli resurslar va investitsiyaviy hisoblar uchun alohida xulq-atvor farazlari tuziladi. Ularni kuzatilgan chiqimlar bilan muntazam solishtirish prognozdagi barqaror mablag‘lar ulushi ortiqcha baholanishini aniqlashga yordam beradi. Jadvaldagi oldinroq qaytarish farazi ham tegishli shartnoma doirasida qo‘llanadi.

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

O‘zbekiston banklari uchun shartnomaviy va xulq-atvor jadvallarini valyutalar kesimida yuritish, kechikadigan tushumlar hamda resurs chiqishini bir vaqtda sinash maqsadga muvofiq. 2709-son nizom likvidlik bo‘yicha kunlik hisobotni va kamida har chorakda stress-sinovni nazarda tutadi [1]. Tadqiqot cheklovi — sun’iy portfel va agregatsiyalangan oraliqlardir. Keyingi bosqichda mijozlar xatti-harakati, shartnomalar va kunlik oqimlar asosida farazlar tekshirilishi, bufer esa real bozor chegirmalari bilan baholanishi kerak.

Xulosa

Aktiv va majburiyatlar muddatlari nomutanosibligi jami mablag‘ yetarli bo‘lgan holatda ham bank uchun qisqa muddatli likvidlik taqchilligini yuzaga keltirishi mumkin. Shartli hisobda jami kirim va chiqimlar o‘zgarmadi, ammo tushumning kechikishi va mablag‘ning oldinroq qaytarilishi 30 kunlik qoldiqni 5 mlrd so‘mdan −15 mlrd so‘mga tushirdi. Bu natija banklar bo‘yicha empirik baho emas; u vaqt omilining ta’sirini ajratib ko‘rsatadi.

Likvidlikni boshqarishda muddatlar kesimidagi kumulyativ oqim, foydalanish mumkin bo‘lgan zaxira va stress farazlari birgalikda baholanishi zarur. Shartnomaviy muddatlarni mijozlarning kutilayotgan xulq-atvori bilan to‘ldirish, barqaror resurslar ulushini oshirish va shariatga muvofiq favqulodda manbalarni oldindan tekshirish tavsiya etiladi. Zarur buferning aniq hajmi bank ma’lumotlari hamda amaldagi talablar asosida aniqlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki, “Tijorat banklarining likvidliligini boshqarishga qo‘yiladigan talablar to‘g‘risidagi nizomni tasdiqlash haqida,” qaror 19/14, 22.07.2015, ro‘yxat 2709, 13.08.2015, 20.07.2026 tahriri. [Online]. Available: https://lex.uz/uz/docs/-2720359. Accessed: Oct. 30, 2026.
2. IFSB, Guiding Principles on Liquidity Risk Management for Institutions Offering Islamic Financial Services, IFSB-12, Mar. 2012. [Online]. Available: https://www.ifsb.org/wp-content/uploads/2023/10/IFSB-12-March-2012_En.pdf. Accessed: Oct. 30, 2026.
3. A. Hussain, P. Kijkasiwat, B. M. Ijaz, and F. Deari, “Determinants of systematic and unsystematic liquidity risk in Islamic banks,” J. Islam. Monet. Econ. Finance, vol. 8, no. 2, pp. 325–340, 2022, doi: 10.21098/jimf.v8i2.1474.
4. M. Farooq and S. Zaheer, “Are Islamic banks more resilient during financial panics?,” IMF Working Paper WP/15/41, Feb. 2015, doi: 10.5089/9781484380628.001.
5. IFSB, Guidance Note on Quantitative Measures for Liquidity Risk Management in Institutions Offering Islamic Financial Services, GN-6, Apr. 2015. [Online]. Available: https://www.ifsb.org/wp-content/uploads/2023/10/GN-6-GN-on-LRM-April-2015-final.pdf. Accessed: Oct. 30, 2026.
6. A. A. Jobst and J. Solé, “The nature of Islamic banking and solvency stress testing—Conceptual considerations,” IMF Working Paper WP/20/156, Aug. 2020, doi: 10.5089/9781513550886.001.A001.
7. Basel Committee on Banking Supervision, “Liquidity risk management and supervision,” Basel Consolidated Guidelines, LQY10, Jan. 1, 2026. [Online]. Available: https://www.bis.org/committees/bcbs/basel-consolidated-guidelines/module/lqy/10. Accessed: Oct. 30, 2026.
8. IFSB, Guidance Note on Shariah-Compliant Lender-of-Last-Resort Facilities, GN-7, Dec. 2019. [Online]. Available: https://www.ifsb.org/wp-content/uploads/2023/10/GN-7-December-2019_En.pdf. Accessed: Oct. 30, 2026.

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.